

Josep Llunas, *La Tramontana*
i l'anarquia en català

Jordi Martí Font

TAULA DE CONTINGUTS

PRÒLEG.....	13
<i>Magí Sunyer</i>	
AGRAÏMENTS.....	17
PRIMERA PART. JOSEP LLUNAS I PUJALS, <i>LO DIMONI GROS</i>	
1. Primers anys: de Reus a Barcelona.....	21
2. Fer-se gran durant el Sexenni Democràtic.....	27
2.1 Cap al Congrés Obrer del 1870 i l'ingrés a la Internacional.....	29
2.2 Primers textos periodístics i la Comuna de París.....	35
2.3 El Congrés de Saragossa, la Unió de Noògrafs i <i>El Condenado</i>	38
2.4 A la Junta de l'Ateneu Català de la Classe Obrera i contra els carlins amb les armes a la mà.....	41
3. De la Restauració a La Acadèmia.....	49
3.1 Persecució i feines diverses.....	49
3.2 La Tipografia La Acadèmia i la preparació del nou sindicalisme.....	53
3.3 Els anys de la FTRE.....	55
4. El periodisme d'oposició, de <i>La Teula</i> a <i>La Tramontana</i>	63
4.1 <i>Les Teules</i>	63
4.2 Els anys de <i>La Tramontana</i>	66
4.2.1 Els primers números i <i>La cova dels orbs</i>	66
4.2.2 Les relacions amb la maçoneria.....	70
4.2.3 Dinamita cerebral: el I Certamen Socialista i la premsa anarquista.....	74
4.2.4 De <i>La Revolució</i> a l'Ateneu Barcelonès.....	80
4.2.5 L'extensió de la Idea malgrat la mala salut, la repressió i la violència.....	86

4.2.6 Anarquistes i plenitud teòrica i propositiva	96
4.2.7 Reaparició i mort de <i>La Tramontana</i>	104
4.2.8 <i>Amoria</i> , el darrer número i el Procés de Montjuïc	112
5. El periodisme esportiu: De <i>Barcelona Sport</i> a <i>Los Deportes</i>	119
6. La mort de Lluнас	127
SEGONA PART. LA TRAMONTANA, PERIÒDIC VERMELL	
1. La premsa popular al XIX	135
1.1 Naixement i intents de control	135
1.2 La premsa política, del republicanisme a l'anarquisme	138
1.3 Contra la llibertat de premsa, l'exemple de <i>La Tramontana</i>	142
2. Un setmanari anarquista i popular	147
3. El Pregó i altres textos definitoris	153
4. La llengua i l'àmbit de difusió	161
5. Algunes dades tècniques i els almanacs	167
6. Les seccions	175
6.1 «Ventades»	175
6.2 «Mal Temps»	178
6.3 «Cabòries»	183
6.4 «A la gàbia!»	183
6.5 «Correspondència» i «Cartes de fora»	184
6.6 «Espectacles», «Teatres», «Belles Arts»	185
7. Redactors i escriptors	187
7.1 Els membres de la redacció	187
7.2 Els altres escriptors	191
8. Dibuxants i il·lustradors	199
9. Els continguts	209
9.1 Indefinició en els primers números i els debats aclaridors	209
9.2 L'obrerisme: les vuit hores, el boicot i la defensa de la vida	214
9.3 Contra els petardistes	225
9.4 La construcció d'una cultura pròpia	229
9.4.1 Un ampli tauler d'anuncis	229

9.4.2 Els certàmens com a eina cultural emancipadora	231
9.4.3 Subscripcions i devocions col·lectives	232
9.5 L'anticlericalisme.	238
9.5.1 Les pràctiques laiques.	242
9.6 Setmanari d'informació general?	245
9.6.1 El còlera i la Biblioteca Humorística de Calamitats.	246
9.6.2 Les eleccions i les trampes.	247
9.6.3 Patriotisme d'Estat: les Carolines i Cuba com a exemples	248
9.6.4 L'Exposició Universal del 1888	251
9.7 Reparició i mort de <i>La Tramontana</i>	254
10. Intents posteriors de treure <i>La Tramontana</i>	257
EPÍLEG: PUNT I... SEGUIT	261
BIBLIOGRAFIA	265

L'ANARQUIA EN CATALÀ

Magí Sunyer

Universitat Rovira i Virgili

En l'última dècada, Jordi Martí Font ha desenvolupat una intensa activitat intel·lectual i d'agitació. S'ha mogut amb comoditat i eficàcia en la galàxia de la lletra impresa, amb una clara i no dissimulada intenció ideològica; però no s'hi ha limitat, sinó que s'ha adaptat als temps actuals en una actuació que l'ha conduït a traspassar els límits de la lletra. Ha format part d'un grup de música, ha fet propaganda a través de les xarxes socials i ha practicat la pedagogia a través del teatre, la militància sindical i la representació política. Com aquell anarquista que va ser capaç de construir el poderós instrument de difusió ideològica que va ser *La Tramontana*, Jordi Martí duu a terme una acció que va més enllà de l'escriptura, però que confia en la càrrega explosiva que l'escriptura conté, i estic convençut que en tindrà més en el futur, ni que ara, enlluernats pel resplendor cibernètic, potser no ens ho sembli.

No crec que m'equivoqui de gaire si afirmo que anys enrere Jordi Martí Font va anar ordint una planificació intel·lectual guiada pel propòsit de rescatar una part de la història amagada. Si aquesta ha estat una reivindicació constant d'un sector majoritari de la societat catalana per intentar reparar les destrosses provocades pel relat i per la repressió del franquisme —i també pel postfranquisme—, manifestada en expressions com «memòria democràtica», Jordi Martí l'ha volgut focalitzar en la història de l'anarquisme i dels seus personatges més destacats. L'anarquisme, que va ser la ideologia bàsica dels treballadors catalans des de finals del segle XIX fins a 1939, per més d'una raó, va quedar relegat en el procés general de reparació històrica. Jordi Martí se sent continuador de moltes lluites pretèrites, sobretot les protagonitzades per l'anarquisme; ens podem fer una idea prou aproximada de

quins considera que són els seus models amb la lectura dels tres volums del *Llibre negre*, publicats per l'editorial Lo Diable Gros (que és un dels pseudònims de Josep Lluнас).

La seva tesi doctoral sobre l'obra literària i ideològica de Josep Lluнас i Pujals ha estat una peça fonamental en aquesta planificació. L'elaboració d'una tesi obliga a una concentració i a una exhaustivitat que proporcionen un coneixement superior del tema. No és que necessàriament ho descobris llavors, però a través de Lluнас, per contacte, Jordi Martí es va familiaritzar amb el grup de La Academia, amb Cels Gomis, Emili Guanyavents, Eudald Canivell i amb altres integrants de la primera lleva d'internacionalistes catalans. Jo diria que va quedar seduït per aquells pioners, i es lamentava de l'escassetat de biografies i de tota mena d'estudis solvents sobre ells. Amb el pas del temps, aquest oblit s'ha anat reparant. A partir de la base que proporcionaven els estudis de dos mestres d'historiadors, Pere Gabriel i Josep Termes, sobre els orígens populars del catalanisme i sobre la importància del moviment obrer a Catalunya, uns estudiosos més joves han centrat l'atenció en personatges d'aquella primera lleva internacionalista. Per posar dos exemples, Emili Samper va dedicar la tesi doctoral a Cels Gomis i Manuel Vicente ha escrit una biografia d'Eudald Canivell.

Jordi Martí Font ha publicat un bon gruix d'estudis i d'edicions derivats de la tesi: el treball complet, els textos ideològics i la novel·la utòpica de Lluнас... fins i tot s'ha convertit en ànima promotora del documental *Rere el vent de l'anarquisme*, de Produccions Saurines, també sobre la figura de l'editor de *La Tramontana*.

No és estrany que Jordi Martí se senti atret per Josep Lluнас i Pujals. Amb aquest besavi o rebesavi espiritual, l'uneix la ideologia, una concepció de la literatura popular, una proximitat geogràfica i la fusió d'anarquisme i catalanisme. Lluнас compartia la majoria d'aquestes característiques amb els membres de la primera generació d'internacionalistes catalans, de la qual també van formar part, com a mínim en la joventut, Apel·les Mestres i Josep Lluís Pellicer. Molts d'aquests intel·lectuals i artistes van aturar la militància quan es van fer palpables les conseqüències de les ramificacions en què es va disgregar l'anarquisme, de l'activisme armat i de la repressió institucional en el Procés de Montjuïc. Per una banda els efectes de la repressió es van evidenciar i per una altra l'anarquisme va canviar i molts d'ells, sense modificar la ideologia, ja no s'hi van sentir a gust o tan a gust. A finals de segle, Lluнас mateix, torturat, apallissat, a les presons de la monarquia borbònica restaurada, va considerar que havia de derivar la seva actuació cap al menys problemàtic terreny del periodisme esportiu. No s'hi devia sentir estrany del tot, perquè de més jove i encara en plenes facultats, havia participat en exhibicions gimnàstiques.

En aquest nou lliurament, el llibre *Josep Llunas, La Tramontana i l'anarquia en català*, publicat en la col·lecció Ciències Socials i Humanitats de Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, Jordi Martí Font elabora, amb les dades actualitzades sobre el tema, una biografia del l'anarquista reusenc i una anàlisi de la seva aportació més important a la història de l'anarquisme i a la de la cultura catalana, el setmanari popular *La Tramontana*. El recorregut biogràfic informa sobre el naixement a Reus i la composició i la condició social de la família, l'emigració a Barcelona quan Llunas era un nen, la instrucció a l'Ateneu Català de la Classe Obrera, la participació en congressos obrers des del Sexenni Democràtic, l'ingrés a la Internacional, la iniciació en l'ofici de tipògraf, la participació en la Tercera Guerra Carlina, el treball a la Tipografia La Academia, l'activitat periodística (com a director i com a escriptor) en diverses revistes, l'adscripció al lliure pensament i la maçoneria, la participació en el Primer Certamen Socialista celebrat a Reus, l'obra literària i la ideològica, l'empresonament que va patir durant el Procés de Montjuïc, la posició antiterrorista, l'abandonament de la militància, la dedicació a la premsa esportiva i la mort. L'estudi de *La Tramontana. Periòdic vermell* és sensible a tots els aspectes relacionats amb la publicació. Després d'una panoràmica sobre la premsa popular vuitcentista, instrument privilegiat de difusió de l'anomenada «nova literatura popular», examina l'ús de la llengua catalana, les seccions de la revista, els escriptors i els dibuixants que hi van col·laborar, la difusió que va assolir, els subscriptors amb què comptava, els certàmens que va organitzar, els anuncis que s'hi publicaven i, és clar, els continguts, amb la caracterització radical que distingia la publicació. El text va acompanyat d'una gran quantitat d'il·lustracions que, a més de proporcionar amenitat, hi aporten un valor documental considerable.

El llibre està escrit amb seguretat i sense retòrica, amb un ritme narratiu ininterromput que revela un domini ple del tema. Els lectors s'hi divertiran, s'hi apassionaran, s'indignaran i se sentiran compensats en l'exercici de la lectura. Els que s'hi encarin a partir d'uns coneixements previs sobre la matèria, en condició d'experts, sabran valorar-ne la precisió i el rigor. Uns i altres hi trobaran el retrat d'un escriptor i home d'acció i un examen minuciós de la seva obra major. Hi havia molts escriptors populars a l'època, i acostumaven a assemblar-se com gotes d'aigua. Josep Llunas i Pujals es va distingir perquè, dintre dels paràmetres que definien l'escriptor popular, va fer possible la combinació d'anarquisme i escriptura en català amb un ampli ressò. Sens dubte, *La Tramontana* és la seva obra major, per sobre del seu poema més ambiciós, *La Revolució*. En un altre pròleg, vaig afirmar que amb ell la Renaixença també va ser anarquista. Si entenem el terme no com una escola literària ni com un grup concret sinó com el procés de nor-

malització, d'assoliment de prestigi en tots els àmbits, de la llengua i la literatura catalanes, Llunas hi va contribuir de manera molt destacada en un sector social, l'anarquista, que tant de bo que sempre hagués mantingut aquest lligam tan preferent amb la llengua del país. Llunas no va escriure *L'Atlàntida* ni *Pilar Prim*: la seva ambició era d'una altra mena i s'adreçava a uns grups socials que consumien un tipus diferent de literatura. Els francesos la llegien i l'escoltaven en francès, els anglesos, en anglès; Josep Llunas i Pujals va intentar que els catalans la rebessin en català i durant els anys de vida de *La Tramontana*, ho va aconseguir. No és un mèrit menor, tot i que sovint es valori poc.